

Tittel Hjemfall av kraftverk og industrikonsesjonsloven

Saksansvarlig Sindre Finnes

Dato 3. september 1999

Vedtatt i styret 43C/1999-1.september

Revidert [Revisjon]

Vedlegg 1 av: 1
Sak: 02/2351-153

Prioritet: Høy Lav

Spredning: Åpen Begrenset

Dette er saken:

Industrikonsesjonsloven favoriserer offentlige eiere, og den har ført til at staten og kommunene kontrollerer 85% av vannkraftproduksjonen i Norge. Loven er gradvis utbygget til å omfatte flere og flere begrensninger i privat eierskap. Uten endringer i loven vil 95% av vannkraften etter hvert bli offentlig eiet.

Rundt århundreskiftet var det betydelig industrietablering knyttet til utbygging av vannkraft og nye anvendelser for elektrisitet. På grunn av stort kapitalbehov var utenlandske eiere dominerende. Store deler av det politiske miljøet ønsket restriksjoner i etableringsfriheten og sterkere styring med utbygging av vannkraft. Den første permanente loven med hjemfall ble vedtatt i 1909. Konsesjonsreglene førte til et dramatisk fall i utbygging av vannkraft. Kommunene, som i praksis hadde fortrinnsrett til utbygging, hadde verken kapital eller kunnskap til å utvikle vannfallene, og dermed til å fortsette ekspansjonen som privat kapital hadde stått for i første del av århundret. Etter krigen overtok staten hovedrollen i kraftutbyggingen både gjennom overtagelse av industri, etablering av nye bedrifter og direkte i utbygging. Konsesjonslovgivningen var en forutsetning for dette.

Da noen kraftverk nærmet seg utløpet av første konsesjonsperiode, ble det foretatt foregrepne hjemfall i 1957-66, mot at selskapene fikk adgang til å leie kraftverkene i en ny periode. I forbindelse med leieavtalene ble det foretatt tilleggsutbygginger. Disse disponeres i kortere tid (40 år) enn ordinære konsesjoner på 60 år. I 1969 ble loven endret slik at selskapene beholder eiendomsretten ved foregrepne hjemfall.

Vilkårene for konsesjon er blitt stadig flere. Først var betingelsene tidsbegrenset konsesjon og forbud mot krafteksport. Senere ble loven endret til blant annet vederlagsfri overdragelse (Castbergsk hjemfall), avgivelse av konsesjonskraft og forkjøpsrett for staten.

En rekke kommuner vurderer å selge andeler av kraftverk. Konsesjonsloven gjør at ved salg til private vil noen av kraftverkene hjemfalle til staten. Private kjøpere er dermed ikke villig til å betale for slike kraftverk, og i praksis vil andre kommuner eller Statkraft kunne overby private aktører på grunn av konsesjonslovgivningen. Denne ulikheten fører til mindre konkurranse og lavere pris ved den forestående omstruktureringen av kraftbransjen.

Virkninger for PILs medlemmer:

Hjemfallslovgivningen fører til at industrien eier en mindre del av kraftproduksjonen enn det som er ønskelig. Dette svekker krafttilgangen for industriselskapene, og fører til økende usikkerhet etter hvert som kraftverkene nærmer seg hjemfall. Hjemfallet har ført til at industrien har overlatt egne kraftverk til staten. Noen er overtatt av Statkraft, noen er kjøpt tilbake for en ny konsesjonsperiode og for noen er det inngått leieavtale for en ny periode. Dette gir ikke den samme sikkerhet for industrietablering og nyinvesteringer som en lovgivning med likestilling av private og offentlige eiere.

I løpet av de nærmeste femti år vil industrien miste ytterligere kraftverk til det offentlige på grunn av nye hjemfall. Dagens regler knyttet til hjemfallet er meget strenge, og i slutten av en konsesjonsperiode oppstår en rekke problemstillinger knyttet til en vurdering av tilstanden for kraftverket. I dag inviterer dette til diskusjon om hva som er et førsteklasses verk ("fullt ut driftsmessig stand", i lovens formulering), og det fører til en mindre effektiv utnyttelse av vannfallene.

Virkninger for PILs medlemmer, fortsettelse:

Ved salg av kraftverk vil den nye eier tre inn i konsesjonen. En offentlig eier har ubegrenset konsesjon, og blir ikke påvirket av dette. For en privat eier vil gjenstående konsesjonstid bli en viktig faktor i beregning av verdien av kraftverket. For et kraftverk med kort gjenstående konsesjonstid, vil verdiene av verket være mindre for en privat kjøper enn for en offentlig kjøper. I seg selv fører denne ulikheten til at offentlige bedrifter kan by høyere ved overtagelse av andre kraftverk. Noe som fører til ytterligere økt eierkonsentrasjon.

PIL mener:

Hjemfallet svekker privat sektor i konkurransen om å bygge ut vannkraft, ved at det ikke er lovmessig likhet mellom offentlige og private utbyggere. I begynnelsen av århundret var hjemfallsretten sett på som et tjenlig virkemiddel for å få styring med en ressurs som verken skattesystem eller lovgivning for øvrig kunne mestre. Dagens lover for kraftutbygging med konsesjonssøknad og -behandling, skatter, avgifter og konsekvensutredninger er mer enn nok til å få en politisk styring med sektoren. Staten beskatter blant annet grunnrenten ved konsesjonsavgift og en særskilt skatt. I tillegg betales investeringsavgift og produksjonsavgift gjennom naturressursskatt.

I dag er offentlig eierandel i kraftbransjen for høy på grunn av konsesjonsloven, og særlig bestemmelsene om hjemfall. Industriens muligheter til å øke tilgangen av egenkraft er redusert. En nedbygging av konsesjonsloven vil gi industrien bedre muligheter til å eie (andeler av) kraftverk. Bransjen er moden, gjennomregulert og velorganisert, og de fleste store utbyggingene er foretatt eller under planlegging. Rammene om bransjen er derfor oversiktlig for myndighetene, og det er ingen grunn til å begrense privat sektors inntreden i kraftbransjen.

Industrien har egne kraftverk med og uten hjemfall. Disse har i minst like stor grad som de øvrige bidratt til en positiv utvikling og fornuftig utnyttelse av vannkraften. Bedriftene som eier kraftverk uten konsesjon, har vært og er et svært viktig bidrag til landets verdiskaping, industriutvikling og sysselsetting. PIL mener at en tilsvarende utvikling ville skjedd ved at industrien kunne overta andre kraftverk uten hjemfall.

- PIL ønsker at industrikonsesjonslovens bestemmelse om hjemfall skal fjernes, og at reguleringen av kraftproduksjon skjer gjennom ordinære lover og regler som gjelder alle typer utbyggere og eiere.
- Frem til en fjerning av hjemfallsordningen er mulig, ønsker PIL en nedbygging av lovgivningen ved at hjemfallsordningen åpner for opsjon til en ny periode for eierne. PIL ønsker også nedbygging av konsesjonsloven på andre punkt (statens forkjøpsrett, 2/3 eierskapsreglene).
- PIL ønsker at de kraftverk som industrien har overført til staten på grunn av hjemfallsordningen, skal kunne kjøpes tilbake av den opprinnelige eier og utbygger.

Tiltak:

Delta i aktivt i den offentlige debatten om disse spørsmålene, og søke å påvirke den politiske beslutningsprosessen i tråd med PILs posisjon.

Tittel	Hjemfall av kraftverk og industrikonsesjonsloven
Saksansvarlig	Sindre Finnes
Dato	3. september 1999
Vedtatt i styret	43C/1999-1.september
Revidert	[Revisjon]

Prioritet: Høy Lav

Spredning: Åpen Begrenset

Dette er saken:

Industrikonsesjonsloven favoriserer offentlige eiere, og den har ført til at staten og kommunene kontrollerer 85% av vannkraftproduksjonen i Norge. Loven er gradvis utbygget til å omfatte flere og flere begrensninger i privat eierskap. Uten endringer i loven vil 95% av vannkraften etter hvert bli offentlig eiet.

Rundt århundreskiftet var det betydelig industrietablering knyttet til utbygging av vannkraft og nye anvendelser for elektrisitet. På grunn av stort kapitalbehov var utenlandske eiere dominerende. Store deler av det politiske miljøet ønsket restriksjoner i etableringsfriheten og sterkere styring med utbygging av vannkraft. Den første permanente loven med hjemfall ble vedtatt i 1909. Konsesjonsreglene førte til et dramatisk fall i utbygging av vannkraft. Kommunene, som i praksis hadde fortrinnsrett til utbygging, hadde verken kapital eller kunnskap til å utvikle vannfallene, og dermed til å fortsette ekspansjonen som privat kapital hadde stått for i første del av århundret. Etter krigen overtok staten hovedrollen i kraftutbyggingen både gjennom overtagelse av industri, etablering av nye bedrifter og direkte i utbygging. Konsesjonslovgivningen var en forutsetning for dette.

Da noen kraftverk nærmet seg utløpet av første konsesjonsperiode, ble det foretatt foregrepne hjemfall i 1957-66, mot at selskapene fikk adgang til å leie kraftverkene i en ny periode. I forbindelse med leieavtalene ble det foretatt tilleggsutbygginger. Disse disponeres i kortere tid (40 år) enn ordinære konsesjoner på 60 år. I 1969 ble loven endret slik at selskapene beholder eiendomsretten ved foregrepne hjemfall.

Vilkårene for konsesjon er blitt stadig flere. Først var betingelsene tidsbegrenset konsesjon og forbud mot krafteksport. Senere ble loven endret til blant annet vederlagsfri overdragelse (Castbergsk hjemfall), avgivelse av konsesjonskraft og forkjøpsrett for staten.

En rekke kommuner vurderer å selge andeler av kraftverk. Konsesjonsloven gjør at ved salg til private vil noen av kraftverkene hjemfalle til staten. Private kjøpere er dermed ikke villig til å betale for slike kraftverk, og i praksis vil andre kommuner eller Statkraft kunne overby private aktører på grunn av konsesjonslovgivningen. Denne ulikheten fører til mindre konkurranse og lavere pris ved den forestående omstruktureringen av kraftbransjen.

Virkninger for PILs medlemmer:

Hjemfallslovgivningen fører til at industrien eier en mindre del av kraftproduksjonen enn det som er ønskelig. Dette svekker krafttilgangen for industriselskapene, og fører til økende usikkerhet etter hvert som kraftverkene nærmer seg hjemfall. Hjemfallet har ført til at industrien har overlatt egne kraftverk til staten. Noen er overtatt av Statkraft, noen er kjøpt tilbake for en ny konsesjonsperiode og for noen er det inngått leieavtale for en ny periode. Dette gir ikke den samme sikkerhet for industrietablering og nyinvesteringer som en lovgivning med likestilling av private og offentlige eiere.

I løpet av de nærmeste femti år vil industrien miste ytterligere kraftverk til det offentlige på grunn av nye hjemfall. Dagens regler knyttet til hjemfallet er meget strenge, og i slutten av en konsesjonsperiode oppstår en rekke problemstillinger knyttet til en vurdering av tilstanden for kraftverket. I dag inviterer dette til diskusjon om hva som er et førsteklasses verk ("fullt ut driftsmessig stand", i lovens formulering), og det fører til en mindre effektiv utnyttelse av vannfallene.

Prosessindustriens
Landsforening

Essendrops gate 3
Postboks 5487 Majorstua
0305 Oslo

H:\Posisjonspapir om hjemfall og konsesjonslov.doc

Tlf 23 08 78 00
Faks 23 08 78 99
E-post pil@pil.no